

Construint el territori

Arquitectura tradicional i paisatge a Catalunya

Dossier docent

Organitza

Coordina:

 Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

 INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada del Centre d'Estudis de Ponent Catalana

Patrocina: Obra Social
Fundació la Caixa

Col·labora:

Observatori del Patrimoni Etnològic i Immaterial (OPEI)

Entitats participants de l'OPEI:

 CARRUTXA

 ECOMUSEU
VALLS D'ANÈU

 Museu Comarcal
de l'Urgell-Tàrrago

 Museu Comarcal
de Cervera

 Museu de la
Mediterrània

 MUSEU DE L'ÀREA

 Museu de la Pesca
PALANCS
COSTA BRAVA

 Museu de les
Terres de l'Ebre
ebee

 MUSEU
ETNOLÒGIC
DE BARCELONA

 Museu Etnològic de
Montseny
LA ABELLA
ARTIFICIAL

 mmb MUSEU MARÍTIM DE
BARCELONA

Foto casa pescadors, fons: Museu de la Pesca de Palamós, Foto finestral: Valerià Pujol. Fons: Arxiu Pujol-Vilà-Puig. Foto Cabana de volta, Foto: Xavier Rebés. Fons: Fundació el Solà.

DOSSIER DOCENT

1. Guió de l'activitat
2. Guió per al desenvolupament de la sessió

1. GUIÓ DE L'ACTIVITAT

Descripció

Aquest guió de l'activitat permet al professorat i als alumnes apropar-se a l'exposició *Construint el territori: arquitectura tradicional i paisatge de Catalunya*. A través d'aquesta exposició els alumnes descobriran la importància de l'arquitectura tradicional a Catalunya en el passat i a dia d'avui. De la mà d'aquestes construccions s'interpretaran els diferents tipus de paisatge del país i les relacions socials i econòmiques de les persones que hi habiten, per acabar reflexionant sobre la necessitat de mantenir viu el patrimoni.

Objectius

- Identificar les característiques naturals i socials dels diferents paisatges de Catalunya a través de les construccions arquitectòniques tradicionals.
- Valorar l'arquitectura tradicional com a patrimoni que cal preservar, difondre i mantenir viu en el present.
- Reflexionar sobre l'adaptació d'elements patrimonials del passat a nous usos del present.
- Relacionar-nos respectuosament amb l'entorn i amb els companys en un marc diferent de l'habitual.
- Participar amb iniciativa en diferents dinàmiques per aprendre a aprendre.

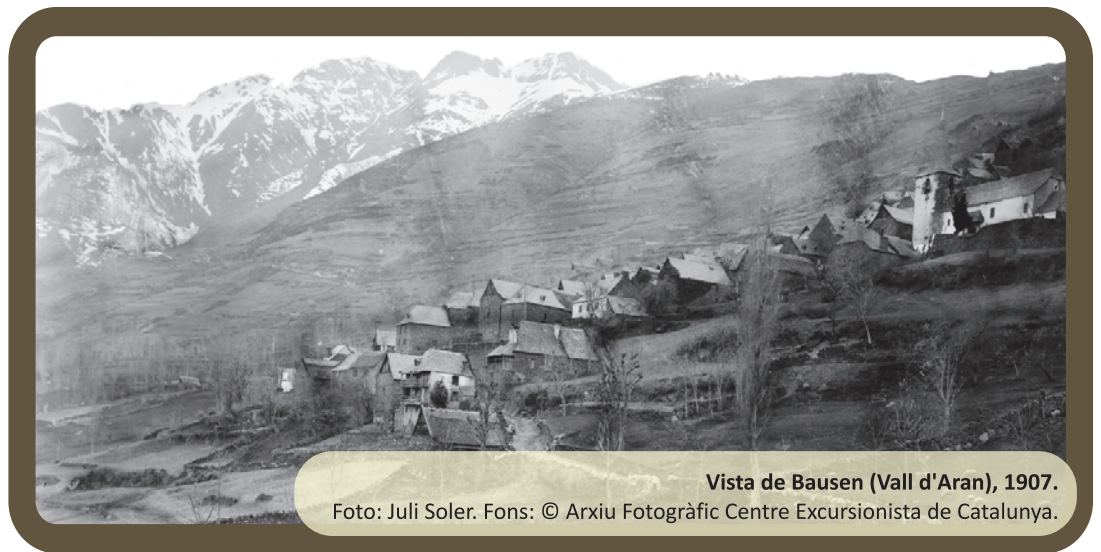
Competències

El desenvolupament d'aquesta activitat col·labora en el desenvolupament de les següents competències curriculars de l'educació primària:

- Àmbit artístic

Comprendre i valorar elements significatius del patrimoni arquitectònic d'àmbit tradicional, de Catalunya i d'arreu.

Emprar elements bàsics del llenguatge visual amb tècniques i eines artístiques per expressar-se i comunicar-se.

- Àmbit de l'educació en valors

Aplicar el diàleg com a eina d'entesa i participació en les relacions entre les persones.
Adoptar hàbits d'aprenentatge cooperatiu que promoguin el compromís personal i les actituds de convivència.

Analitzar l'entorn amb criteris ètics per cercar solucions alternatives als problemes.

- Àmbit de coneixement del medi

Plantejar-se preguntes sobre el medi, utilitzar estratègies de cerca de dades i analitzar resultats per trobar respostes.

Interpretar el present a partir de l'anàlisi dels canvis i continuïtats al llarg del temps, per comprendre la societat en què vivim.

Interpretar l'espai a partir dels elements del territori i de les seves representacions, per situar-s'hi i desplaçar-s'hi.

Analitzar paisatges i ecosistemes tenint en compte els factors socials i naturals que els configuren, per valorar les actuacions que els afecten.

Valorar problemes socials rellevants interpretant-ne les causes i les conseqüències per plantejar propostes de futur.

▪ Àmbit lingüístic

Interactuar oralment d'acord amb la situació comunicativa, utilitzant estratègies conversacionals.

Apropar-se als dialectes del català a partir de l'arquitectura tradicional del territori de Catalunya.

Aplicar estratègies de cerca i gestió de la informació per adquirir coneixement propi.

Foto: Albert Oliveras.
Fons: © Arxiu Fotogràfic
Centre Excursionista de Catalunya.

Temporització

ACTIVITAT	DESCRIPCIÓ	DURADA
Introducció	Introduir els conceptes per part del docent	5 minuts
Per començar, inspira't...	Relacionar adjectius amb arquitectura tradicional	5 minuts
Descobreix	Descobrir els diferents paisatges a partir de la guia de preguntes del docent	25 minuts
Expressa't	Dibuixar al mapa a partir de l'exposició	10 minuts
Reflexiona pel futur!	Debate sobre l'adaptació d'un element arquitectònic del passat als nous usos del present	15 minuts
TOTAL		60 minuts

Materials

Desenvolupament de la sessió (recomanacions per al docent).

Fitxa de l'alumne per imprimir i repartir.

Diferents recursos plàstics: llapis de colors, retoladors, ceres, etc.

2. DESENVOLUPAMENT DE LA SESSIÓ

Introducció

Abans de començar la visita a l'exposició us recomanem que introduïu globalment els conceptes d'arquitectura tradicional i de paisatge. És especialment interessant explicar la relació entre els dos conceptes.

Definint-ho breument, un paisatge és tot allò que podem veure des d'un lloc i que canvia per diferents factors: naturals o artificials. Exemples d'aquests factors són: el relleu, les catàstrofes naturals, les construccions o el tipus de conreus. Expliqueu que en aquesta exposició ens centrarem sobretot en les construccions i en com aquestes determinen els territoris de Catalunya.

Efectivament, a Catalunya hi ha una gran varietat de paisatges i un dels motius d'aquesta diversitat són les construccions d'arquitectura tradicional, diferents en cada entorn perquè aprofiten els recursos que tenen disponibles i perquè s'adapten als climes i a les formes de vida del lloc en qüestió. Estan fetes seguint tècniques que s'hereten de generació en generació, per això diem que són tradicionals. Exemples d'aquestes construccions són: cases, cabanes, granges, marges dels camps o pous.

Per introduir aquests conceptes es pot demanar als alumnes que responguin oralment les preguntes següents per explorar les seves representacions inicials, si es tracta d'un tema que no s'ha treballat anteriorment a l'aula, o per consolidar els conceptes abans d'ampliar coneixements amb l'exposició. La idea és acabar relacionant paisatge amb construccions tradicionals, recursos d'un territori i estil de vida d'aquests.

- Com és el paisatge del lloc on vivim? Hem vist algun altre tipus de paisatge en un altre lloc?
- On vivim, a prop, hi ha muntanya? Rius? Mar? Ho hem aprofitat?
- Hi ha cases o edificis antics? T'agraden?
- De què treballen les persones del lloc on vius?

Cap de la Barra, l'Estartit, primer quart del s. XX. Foto: Valentí Fagnoli.
Fons: Centre de Documentació del Museu de la Mediterrània.

Per començar, inspira't...

Convidem els alumnes a fer la primera activitat de la fitxa, que consisteix a encerclar les paraules que els suggereixen arquitectura tradicional d'una àmplia llista de materials i adjectius. Si es creu convenient, es poden posar en comú per veure si coincideixen o no.

Descobreix

Iniciem la visita a l'exposició centrant-nos en els plafons que fan referència als diferents paisatges que s'associen a un tipus d'explotació del territori. A cada tipus d'explotació hi podem associar un tipus d'arquitectura tradicional, unes maneres de viure i, en definitiva, un paisatge.

Els plafons es poden agrupar per diferenciar entre paisatges de costa, plana i muntanya i així simplificar una mica el discurs, si es valora necessari. Ens interessin els següents:

- Les terres de secà
- L'horta i les planes de regadiu
- La costa
- L'alta muntanya
- El món dels masos

Per preparar-vos el contingut de la visita, podeu descarregar-vos els plafons a l'enllaç de l'exposició: <https://arquitecturatradicionalcatalana.wordpress.com/lexposicio/>

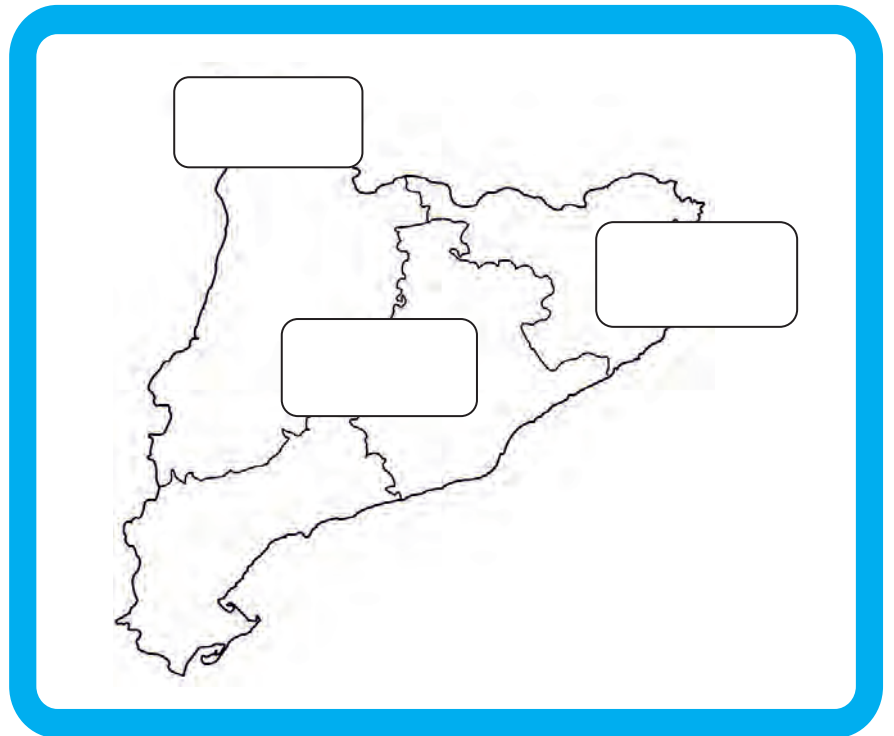
També us proposem una bateria de preguntes que us poden servir de guia per introduir algunes de les temàtiques rellevants que planteja l'exposició:

- Quantes generacions de persones viuen a casa vostra? [A les masies hi vivien moltes generacions d'una mateixa família. L'estil de vida determina el tipus de construcció, per exemple si una masia té un nombre d'habitacions distribuïdes d'una determinada manera, és perquè hi vivien normalment tres generacions, amb l'hereu o la pubilla com a figura destacada.
- Quines activitats quotidianes feu a casa vostra i quines feu a un altre lloc? Us agradaria viure sense anar a comprar? Creieu que és possible? [Entendre el mas com a unitat gairebé autosuficient essent alhora espai de residència i de treball].
- Us ve al cap algun poble o comarca que sigui conegut per tothom per les seves cases? [L'arquitectura tradicional conforma la identitat dels territoris que associem a unes construccions en concret en el nostre imaginari col·lectiu].
- Sabeu de què treballa la gent a l'alta muntanya? [A la ramaderia i a l'explotació dels boscos perquè hi ha poques terres de conreu. Aquestes feines expliquen que trobem les bordes o barraques de pastor repartides per la muntanya i també el fet que els pobles siguin petits, dispersos i situats a la confluència de les valls].
- De què poden estar construïdes les cases dels Pirineus o la Vall d'Aran? Per què? [Fusta i pedra. Podem establir vincle entre l'arquitectura tradicional i els recursos disponibles de l'entorn proper: materials assequibles, sostenibles i generalment fàcils de treballar].
- Heu anat mai a un poble de costa? De quin color són les cases? [Cases blanques del litoral, apilades entre elles i recobertes de calç per protegir de la humitat i la calor. Són construccions específiques de la costa per la seva forma i funció, que relacionem amb el mar, amb un clima i amb la feina de pescador].

- A part de pescar, saps quines altres feines són necessàries al mar i quines construccions necessiten? [Salins per fer la salaó del peix per conservar-lo i transportar-lo a l'interior; els tenyidors per tenyir les xarxes; o els magatzems per fer reparacions o guardar les embarcacions, entre d'altres].
- Us sembla fàcil construir seguint el mètode de pedra en sec? [És un mètode laboriós perquè no utilitza cap tipus d'argamassa per lligar les pedres entre elles però és un exemple clar d'aprofitament dels recursos de l'entorn].
- Què pot voler dir “de secà”? [Relacionar la paraula “sec” amb un tipus de conreu que només necessita l'aigua de la pluja per créixer, contràriament al conreu de regadiu, que necessita aigua en abundància. El tipus d'agricultura condiona, en part, unes construccions i tècniques concretes, així com paisatges molt diferenciats].

Expressa't

Per reforçar els habitatges característics dels paisatges de la plana, la costa i la muntanya, a la fitxa de l'alumne hi ha el següent mapa. Es pot demanar als alumnes que l'omplin amb allò que hagin après de l'exposició i/o deixant que l'explorin per lliure en acabar el recorregut per trobar les respostes.

Reflexiona pel futur!

Per concloure l'activitat es proposa una dinàmica de debat per reflexionar sobre el futur de les construccions d'arquitectura tradicional que encara perduren a Catalunya avui en dia, però que han perdut la utilitat per a la qual van ser ideades en el seu moment. L'objectiu és transmetre als alumnes que l'arquitectura tradicional és patrimoni de tota la societat i que tenim el repte de reflexionar i de decidir quina és la millor manera de preservar-la i difondre-la.

Els alumnes tenen a la fitxa la següent pregunta, precedida d'una petita introducció:

En què convertiries les barraques de pastor perquè fossin útils avui sense fer-les malbé?

Per dur a terme la dinàmica, s'introdueix la pregunta als alumnes i se'ls deixa uns minuts per reflexionar per parelles en una proposta. Quan totes les parelles hagin apuntat a la fitxa una solució, es fa una rotllana general i es van llegint en veu alta totes les idees, que el mestre ha d'anar apuntant. Quan s'acaba la ronda, es fan votacions entre les diferents propostes que hagin sortit - es dóna un màxim de 3 vots per persona -. Així, s'acaba prenent una decisió conjunta per al problema plantejat.

Crèdits

Proposta didàctica i continguts _____ Tanit didàctica i difusió Cultural SL

Disseny gràfic i maquetació _____ Gomis Art i disseny SL

Foto: Santi Carbonell.

Tines de Talamanca, 2015.

Foto i fons: © Francesc Muntada.